

творчий раціоналізм

**ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ОПИСІВ ПЕЙЗАЖУ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ»)**

АНОТАЦІЯ

Актуальність роботи полягає у подальшій розбудові жанрових теорій перекладу, а саме специфіки перекладу художнього твору, в якому опис пейзажу окрім естетичної, виконує текстотвірну функцію.

Метою даної роботи є виокремлення й дослідження шляхом порівняльного аналізу франкомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» та варіанту його українського перекладу можливостей відтворення мовно-стилістичних засобів, використаних в описі пейзажу.

Для дослідження поставленої мети стало необхідним вирішити наступні завдання:

- 1) розкрити значення терміну «пейзаж»;
- 2) вивчити й встановити функції пейзажу в художньому тексті;
- 3) визначити функції тропів і фігур у художньому мовленні;
- 4) виокремити та проаналізувати способи та засоби перекладу мовних одиниць, використаних в описах пейзажів, шляхом порівняльного аналізу оригіналу французькомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» та варіанту його українського перекладу, запропонованого М. Лукашем.

Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: лінгвістичного спостереження та аналізу, описового методу, методу порівняльного та інтерпретативного аналізу.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, що разом займають 26 сторінок. Для дослідження використано 30 наукових джерел.

Ключові слова: пейзаж, кантрідомінантний пейзаж, стилістичні засоби, переклад.

ПЛАН

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1 Опис пейзажу та його функції у художніх творах.....	7
1.2 Стилiстичні засоби та їх функція в описі пейзажу.....	12
РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ І МОЖЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ОПИСУ ПЕЙЗАЖУ В РОМАНІ Г. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ»	15
2.1 Проблеми перекладу описів пейзажу.....	15
2.2 Способи перекладу описів пейзажу.....	16
2.3 Порівняльний аналіз описів пейзажу в оригіналі та перекладі на українську мову французькомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» ..	20
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

ВСТУП

Проблема можливостей перекладу художніх творів та труднощів, з цим пов'язаних, не є новою, але, втім, залишається відкритою до сьогодні. Дана проблема пов'язана також із множинністю перекладу зразків великої прози, саме до яких і належить обраний для дослідження твір – французькомовний роман Г. Флобера «Пані Боварі». Варто зауважити в даному контексті, що пейзаж виконує в романі не тільки властиву йому образотворчу функцію, що й становить, на наш погляд, певну проблему при його перекладі.

Серед відомих вітчизняних дослідників, які зробили вагомий внесок у розробку загальних принципів та методів дослідження описів пейзажу, варто згадати Л. В. Бондарук, Г. В. Василенко, М. О. Зайцеву, Л. В. Новіцьку, Г. П. Пасічник, А. О. Содомора та інших.

Незважаючи на інтерес до цієї проблеми серед лінгвістів, ця тема не є остаточно вивченою. Ускладнює проблематику предмета нашої наукової розвідки існуюча низка класифікацій пейзажів, виокремлення його функцій в художньому тексті та способів відтворення явища, що ми досліджуємо.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю подальшої розбудови жанрових теорій перекладу, а саме специфіки перекладу художнього твору, в якому опис пейзажу окрім естетичної, виконує й текстотвірну функцію.

Наукова новизна даної роботи полягає у спробі виокремити й проаналізувати шляхом порівняльного аналізу мовно-стилістичні засоби, які використані Г. Флобером у своєму романі «Пані Боварі» в описах пейзажу та можливості їхнього відтворення в українському перекладі, що був запропонований М. Лукашем.

Об'єктом дослідження є описи пейзажів, що є невід'ємною частиною французькомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» та

варіанти їхнього відтворення в українському перекладі, запропоновані М. О. Лукашем.

Предметом дослідження є перекладацькі прийоми та способи перекладу мовно-стилістичних засобів, використаних в описах пейзажів у романі Г. Флобера «Пані Боварі».

Метою даної роботи є виокремлення й дослідження шляхом порівняльного аналізу франкомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» та варіанту його українського перекладу можливостей відтворення мовно-стилістичних засобів, використаних в описах пейзажів.

Для дослідження поставленої мети потрібно вирішити наступні **завдання**:

- 1) розкрити значення терміну «пейзаж»;
- 2) вивчити й встановити функції пейзажу в художньому тексті;
- 3) визначити функції тропів і фігур у художньому мовленні;
- 4) виокремити та проаналізувати способи та засоби перекладу мовних одиниць, використаних в описах пейзажів, шляхом порівняльного аналізу оригіналу французькомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі» та варіанту його українського перекладу, запропонованого М. Лукашем.

Матеріалом дослідження слугували французькомовний роман Г. Флобера «Пані Боварі» та його переклад українською мовою, запропонований М. О. Лукашем.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: лінгвістичного спостереження та аналізу, описового методу, методу порівняльного та інтерпретативного аналізу.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів під час проведення практичних занять з французької мови та практики перекладу, курсу порівняльної лексикології та стилістики, а також на семінарських заняттях з перекладознавства.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, що налічує 32 джерела.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, а саме: умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структури роботи.

У першому розділі розкривається поняття «пейзаж», виокремлюються його функції в художньому творі, розглядаються стилістичні засоби, використовувані творцем художнього доробку, та досліджується функція цих засобів в описі пейзажу.

Другий розділ являє собою практичне дослідження, результати якого унаочнюють викладені в роботі теоретичні положення, які стали основою роботи, що пропонується.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Опис пейзажу та його функції у художніх творах.

Одним з найцікавіших аспектів художнього тексту є опис пейзажу та його стилістичні властивості, адже читаючи той чи інший твір, ми часто зіштовхуємося з описами природи, різних природних явищ, що займає помітне місце в художньому тексті й значною мірою визначає його образотворчі якості.

Серед дослідників, що зробили вагомий внесок у вивчення описів пейзажів, варто згадати І. Н. Анісімову, К. В. Антюфееву, Л. В. Бондарук, Н. Є. Булаєву, Г. В. Василенко, М. О. Зайцеву, В. О. Зелінську, Є. А. Землякову, Л. В. Новіцьку, Г. П. Пасічник, А. О. Содомора.

Існує доволі багато визначень поняття «пейзаж». Згідно словника української мови пейзаж – це:

- 1) Загальний вигляд якоїсь місцевості, картина природи; краєвид.
- 2) Картина або малюнок із зображенням краєвиду.
- 3) Жанр творів образотворчого мистецтва, присвячений зображенню краєвиду; пейзажний живопис.
- 4) Опис, зображення природи в літературі, музиці і т. ін. [Словник української мови: в 11 томах 1975, с. 109]

З огляду на тему нашої роботи, за основу ми беремо останню дефініцію, тобто ми будемо розглядати пейзаж – як «опис, зображення природи в літературі, музиці і т. ін.».

Проаналізувавши теоретичні праці з даної проблеми, ми хочемо звернути увагу на більш точне визначення поняття «словесний пейзаж», яке надала О. В. Галькова. За її словами, словесний пейзаж – це багатофункціональний художній образ природи у творі, який має внутрішню форму і зміст та відображує індивідуальний авторський стиль

та стиль епохи. Пейзаж це - відображення, «портрет» внутрішнього світу і світобачення людини [Галькова 2017, с. 19].

На думку В. Н. Левіної, пейзаж у художньому тексті, тобто словесний пейзаж – це особливий засіб накопичення, збереження та передачі знань, інструмент пізнання дійсності, який дозволяє досягнути національну ментальність [Землякова 2018, с. 19].

Л. Н. Дмитрієвська трактує словесний пейзаж як багатофункціональний художній образ природи, який має внутрішню форму і зміст, а також відображає індивідуальний авторський стиль і стиль епохи, в якій розгортаються події у творі [Зелинская 2016, с. 11].

Проаналізувавши теоретичні джерела, ми звернули увагу, що в межах досліджуваного нами явища науковці, а саме В. Н. Рябова, виділила поняття «пейзажна одиниця». Вона пише, що пейзажна одиниця є особливим елементом текстової структури, що має свою семантику, в першу чергу образотворчу, граматичну, яка виражена за допомогою різних рівнів мови (лексичним, синтаксичним, морфологічним), а також функціональну значимість усього тексту [Рябова 2002, с. 5].

У роботі «Анализ пейзажной единицы в художественном тексте (на материале произведения А. К. Doyle “The Adventure of the Devil’s Foot”)» Є. А. Землякова зазначає, що для пейзажної одиниці, яка є частиною тексту, актуальні ті ж типи інформації, які визначають його зміст: дієва, філософська, соціальна, психологічна, естетична [Землякова 2016].

Варто зазначити, що пейзаж є полікодовою одиницею, існування якого зафіксовано і в живописі, і в художньому творі. Але основна відмінність між пейзажем у живописі й літературі полягає у тому, що живописний пейзаж є самостійним художнім жанром, у той час як словесний пейзаж представляє собою складовий елемент різних творів прозаїчних і віршованих жанрових форм, який не є при цьому відокремленим жанром [Зелинская 2016, с. 10].

Разом з тим, ми не можемо оминати увагою при уточненні базового для нашої роботи поняття, що словесний пейзаж є одним із засобів сюжетно-композиційної будови [Антюфеева 2019, с. 75].

Ю. О. Свірідова у своїй роботі «Опис природи і пейзаж: критерії розрізнення (на матеріалі австралійської поезії ХХ століття)», намагаючись визначити поняття, що нас цікавить, пише: «Пейзаж до літератури прийшов із сфери просторових мистецтв, де є жанром зображального мистецтва. Предметом зображення стає дика або так чи інакше змінена людиною природа. Він відтворює реальні або уявні види місцевостей. У літературі пейзаж визначають: як загальний вид будь-якої місцевості, картини природи; зображення природи в літературі та живописі, інакше образ природи в художньому творі; або картину природи чи опис природи. Окрім того в уявленнях пересічної людини природа як фрагмент картини світу повсякденного життя постає пейзажем» [Свірідова 2014, с. 227].

Щоб глибше вивчити питання, ми звернулися до аналізу теоретичних джерел, пов'язаних з дослідженнями описів пейзажів. Це нам дало можливість стверджувати, що найактивніше описи пейзажів вивчають у гуманітарних науках – насамперед літературознавстві та мовознавстві. Опис пейзажу в літературознавчих студіях інтерпретують як конструктивний елемент художнього твору. Серед літературознавців немає єдиної думки стосовно його жанрового статусу. Одні вважають опис пейзажу змістовим і композиційним елементом поетичного твору, інші – самостійним жанром. Принциповим моментом для більшості науковців є те, що опис пейзажу в прозі – це складник змісту й структури художнього твору, а в поезії – самостійний жанр [Пасічник 2015, с. 133].

Таким чином, спираючись на все викладене вище, ми в нашій роботі за базовий термін обрали одиницю «словесний пейзаж».

Загальновідомо в науковому обігу, що при визначенні та всебічному вивченні поняття, важливим постає питання його

класифікації. Отже, звернемося до відомих класифікацій та критеріїв, за якими розрізняють словесні пейзажі.

В. О. Зелінська зазначає, що словесні пейзажі диференціюються за: предметом опису (урбаністичний пейзаж, морський пейзаж, лісовий пейзаж, гірській пейзаж); часом і сезоном (ранковий пейзаж, вечірній пейзаж, осінній пейзаж); жанром твору (фантастичний пейзаж, утопічний пейзаж, історичний пейзаж); літературним напрямком (романтичний пейзаж, пейзаж періоду сентименталізму, реалістичний пейзаж) [Зелинская 2016, с. 11].

М. Н. Епштейн пропонує розрізнити словесні пейзажі за ступенем масштабності й тематичної узагальненості на локальний пейзаж, екзотичний пейзаж, національний пейзаж, планетарний або космічний пейзаж, фантастичний пейзаж [Эпштейн 1990, с. 130].

Р. С. Луценко запропонувала класифікувати пейзажні описи у послідовності від найменшого текстового утворення до найбільшого. Дослідниця виокремлює пейзажні штрихи, пейзажні вкраплення, пейзажні сюжети, пейзажні замальовки [Луценко 2007, с. 11-12].

Ще одним лінгвістом, хто розробив свою класифікацію, є Т. Ф. Гостева. Вона розрізняє наступні типи описів природи: контурний пейзаж, компактно-дескриптивний пейзаж, дисперсивно-штриховий пейзаж, дисперсивно-дескриптивний пейзаж [Гостева 2007, с. 7].

Ґрунтуючись на представленій В. Флейшером та Г. Міхелем класифікації композиційно-мовленневих форм, А. О. Борисов виокремив два основних типи опису природи: статичний, динамічний [Борисов 2014, с. 48-52].

Дослідник зазначає, що на статичний опис у тексті твору можуть вказувати такі особливості мовленнєвого оформлення, як паралельний зв'язок між реченнями або використання дієслів статичного стану.

Детальний розгляд існуючих на сьогодні низки класифікацій дозволив нам говорити, що найвдалішою класифікацією для розкриття

теми нашого дослідження є поділ описів природи, наданий О. А. Вітруком. Він класифікує об'єкт за його провідним семантичним компонентом - компонентом, який проходить через весь опис природи: ландшафтно-домінантний пейзаж (опис різних типів місцевості: гора, степ, ліс); гідродомінантний пейзаж (опис водного простору: море, океан, ріка, озеро); флородомінантний пейзаж (опис рослинності); астрономодомінантний пейзаж (опис неба, хмар, небесних тіл); метеодомінантний пейзаж (опис погодних явищ і видів опадів); добово- і сезоннодомінантний пейзаж (опис пейзажів у різний час доби або у різну пору року); урбо- і кантрідомінантний пейзаж (опис міської або сільської місцевості) [Витрук 2011, с. 6].

Зміст досліджуваного художнього твору та практичний матеріал, відібраний в якості ілюстрації теоретичних положень нашої роботи, дає нам право зупинитися на кантрідомінантних пейзажах, оскільки основні події твору «Пані Боварі» відбуваються у невеликих містах у ХІХ столітті.

Вивчення теоретичних джерел із досліджуваного питання дозволяє нам говорити, що описи пейзажів у художньому творі є добре вмотивованими і спрямованими на досягнення запрограмованої автором мети. Саме тому, якщо мети досягнуто, можна говорити, що вони виконали свою функцію у творі.

Для розуміння поняття «функція» звернемося до лінгвістичного словника, де визначено, що функція – це призначення, роль, яку виконує одиниця мови під час її відтворення в мовленні [Ахманова 2002].

Варто відзначити, спираючись на існуючі мовознавчі розвідки, що пейзажу літературного твору довгий час відводилась декоративна, службова роль – тільки повідомляти, коли і де відбуваються події. Зараз дослідники вказують і на інші важливі функції пейзажних описів у структурі художнього тексту. Пейзажі відображають духовний світ

письменника, являють собою естетично-виражальні й психологічно достовірні описи природи [Анисимова 2008, с. 6].

Спираючись на роботи таких дослідників, як М. Я. Блох, І. В. Родіонова, Г. Н. Толова, К. В. Антюфєєва виокремлює наступні функції пейзажу: моделююча, естетична, символічна [Антюфєєва 2019, с. 75].

Інші функції виділяються у роботі Н. В. Шестеркіної та О. С. Белоусової, а саме: ілюстративна (пейзаж є фоном, на якому відбуваються різні події у творі); емоційно-психологічна (пейзаж слугує засобом розкриття характеру героя, передвіщає ті або інші події у житті персонажа, створює певний настрій); впливова (природа впливає на формування особистості героя); символічна (дозволяє втілювати філософські погляди автора на світ і людину) [Шестеркіна 2017, с. 148].

Г. В. Василенко визначає наступні функції словесного пейзажу у художньому творі: описову, суб'єктивну, символічну, психологічну [Василенко 2006, с. 1].

На думку Є. М. Васильєва, О. А. Галича, В. М. Назарця, змістовий обсяг поняття “пейзаж” не вичерпується його допоміжною функцією як одного із засобів художнього втілення персонажу. Пейзаж виступає засобом увиразнення думок і переживань персонажів, підкреслює драматизм подій [Бондарук 2010, с. 23-24].

Стає очевидним, що неможливо оминати увагою описи пейзажів у художньому тексті, адже кожен з них несе у собі покладене на нього функціональне навантаження. Саме тому в наступному підрозділі нашої роботи ми перейдемо до дослідження стилістичних засобів, які автор може залучати до створення словесного пейзажу.

1.2 Стилiстичнi засоби та їх функцiя в описi пейзажу.

Серед образотворче-виражальних засобів підвищеною прагматичною значимістю відрізняються тропи, оскільки вони володіють великою образністю, і це допомагає автору твору керувати увагою та емоціями кінцевого отримувача [Лопаткіна 2004, с. 3]. Отже, щоб зрозуміти причину використання тропів у художніх творах, висвітливо дане поняття.

За словником лінгвістичних термінів троп – це мовностилістичний зворот, що полягає у вживанні слова або вислову в непрямому, переносному значенні для досягнення відповідного виражально-зображального ефекту [Голянич 2011, с. 226].

Актуальність системного опису тропів пов'язана з різними критеріями, покладеними в основу їх класифікацій.

Дослідивши праці І. В. Пекарської, С. В. Лопаткіна у авторефераті дисертації на тему «Контекстуальное взаимодействие тропов в современном русском литературном языке (на материале художественной и публицистической речи)» називає наступні принципи побудови образотворче-виражальних засобів: синтагматичні (горизонтальні, лінійні); парадигматичні (асоціативні, вертикальні). Парадигматичний принцип порівняння, на її думку, лежить в основі побудови тропів з реалізацією у колі часткового принципу – аналогії, способами прояву якої є спільність (метафора, гіпербола, порівняння та інші); зв'язок (метонімія, синекдоха та інші); тотожність (перифраз та інші) [Лопаткіна 2004, с. 7].

С. В. Лопаткіна класифікує тропи за ступенем прояву образності (образні; необразні), ступенем засвоєння у мові та мовленні (мовні; мовленнєві), ступенем стійкості зв'язків між компонентами (вільні; невільні; тропи-терміни; тропи-фразеологізми). Крім того, вона пропонує розрізняти тропи за морфологічним критерієм на субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, прислівникові, дієприкметникові, дієприслівникові. За стилістичним критерієм – на офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, художній, розмовний. За функціональним критерієм:

створення образу, вираження емоційного стану, характеристика, посилення враження, виділення предмету [Лопаткина 2004, с. 12].

Дослідивши словесні пейзажі у французькомовному романі Г. Флобера «Пані Боварі», ми можемо зазначити, що найрозповсюдженішими тропами, які зустрічаються у творі, є епітет, метафора, персоніфікація, порівняння, про що йтиметься далі, в практичній частині нашого дослідження.

Щоб зрозуміти значення цих тропів, скористаємось тлумачним словником. Отже, епітет – це художнє означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії [Словник української мови: в 11 томах 1971, с. 484]. Метафора – це художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб [Словник української мови: в 11 томах 1973, с. 687]. Персоніфікація – це надання предметам, явищам природи або поняттям властивостей людини, тварини; уособлення [Словник української мови: в 11 томах 1975, с. 332]. Порівняння – це засіб художньої образності, один з видів тропів, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його [Словник української мови: в 11 томах 1976, с. 258].

Оскільки вищезгадані стилістичні засоби грають важливу виражально-зображувальну роль у художніх творах, то ми можемо стверджувати, що їх переклад є постійною, почасти не завжди вирішуваною, проблемою в площині практики перекладу.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ І МОЖЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ОПИСУ ПЕЙЗАЖУ В РОМАНІ Г. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ»

2.1 Проблеми перекладу описів пейзажу.

Художній переклад, який трактується як творчий процес, припускає створення художньої подібності оригіналу іншою мовою. Вище в нашій роботі ми зазначали, що, оскільки словесні пейзажі в художньому тексті виконують не тільки естетичну, але й текстотвірну функції, стає цілком зрозумілим, що ці його прагматичні функції повинні бути обов'язково передані у перекладі. Отже, основною проблемою перекладу тут постає питання відтворення опису пейзажів з метою їхнього адекватного сприйняття кінцевим одержувачем.

Для визначення ступеня відповідності між текстом перекладу та текстом оригіналу традиційно використовують категорії еквівалентності і адекватності. На думку В. Н. Комісарова під перекладацькою еквівалентністю треба розуміти реальну смислову близькість текстів оригіналу і перекладу, межею якої є максимально можлива лінгвістична ступінь збереження змісту оригіналу. У той час В. С. Виноградов визначає еквівалентність, як збереження відносної тотожності змістової, смислової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, яка міститься у тексті оригіналу. Щодо категорії адекватності, то прийнято мати на увазі такий переклад, який дозволяє домогтися успіху комунікації за допомогою своєї орієнтації на адресата [Зелинская 2016, с. 26].

Саме через відмінності мовних систем французької та української мови, постає проблема адекватного і еквівалентного перекладу словесних пейзажів у художніх творах. Згідно класифікації основних типів

відповідників мовних одиниць, запропонованої Л. С. Бархударовим, відмінності об'єму значень спостерігаються у випадках:

1) часткової відповідності, при якій одній лексемі у мові оригіналу відповідають декілька семантичних еквівалентів у мові перекладу. При цьому зустрічаються такі відношення неповної еквівалентності, як:

- а) включення, що спостерігається у тих випадках, коли коло референціальних значень лексеми у мові оригіналу має більше охоплення, ніж коло значень в еквіваленті мови перекладу, та навпаки;
- б) перетин, при якому обидві лексеми двох мов мають як відповідні, так і невідповідні значення;

2) повної відсутності відповідності тієї чи іншої лексеми у мові оригіналу у словниковому складі мови перекладу [Бархударов 1975, с. 76-78].

Саме тому при перекладі часто зустрічається переосмислення образів природи тексту оригіналу в термінах іншої культури. Це призводить до того, що дані текстові фрагменти втрачають або набувають зовсім інших смислових, естетичних та емоційних відтінків [Зелинская 2016, с. 45].

2.2 Способи перекладу описів пейзажу.

Як ми вже вище зазначили, мета перекладача - досягти максимальної еквівалентності текстів оригіналу та перекладу. Для цього процес перекладу ділиться на дві фази, перша з яких передбачає рефлексивне розуміння перекладачем світу смислів адресанта оригінального тексту, його програми інтерпретації для читача оригіналу, ступеня цінності текстової інформації та співвіднесеності її з вихідною культурою й буттям. Друга фаза перекладу є зіставленням внутрішньо висловленої рефлексії перекладача з кодом іншої мови у

«міжпороговому» просторі інтерпретації з урахуванням універсуму іншої культури та буття іншого етносу, що є підґрунтям для створення тексту перекладу [Литвин 2014, с. 32].

Для того, щоб досягти еквівалентності у перекладі за відсутності прямих, повних відповідників необхідно вміло застосувати трансформації – перетворення, які здійснюються при переході від оригінального тексту до перекладного. Під перекладацькими трансформаціями М. К. Гарбовський розуміє «такий процес перекладу, в ході якого система смислів, укладена в мовних формах вихідного тексту, сприйнята та зрозуміла перекладачем в силу його компетентності, трансформується природним чином внаслідок мовної асиметрії в більш-менш аналогічну систему смислів, перевтілюючись у форми мови перекладу» [Гарбовский 2004, с. 366].

Л. К. Латишев, розуміючи еквівалентність як рівноцінний вплив тексту оригіналу та перекладу на своїх читачів, визначає трансформації як відступ від структурного та семантичного паралелізму між вихідним текстом і перекладом на користь їхньої рівноцінності з точки зору впливу [Латышев 1981, с. 27].

На думку Л. С. Бархударова, переклад можна вважати міжмовною трансформацією в широкому розумінні цього терміну. У вузькому значенні перекладацька трансформація, за О. О. Селівановою, – це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладеного тексту. На її думку, такі перетворення здійснюються як на підставі системних розбіжностей двох мов і є системними трансформаціями, так і через відмінність культур, буття двох народів, програм інтерпретації читачів оригіналу та перекладу. Останні перетворення І. М. Литвин пропонує називати функціональними [Литвин 2014, с. 25].

Отже, головним завданням для перекладача, на нашу думку, є здійснення такого перекладу, в якому будуть максимально можливо відтворенні стилістичні засоби оригінального художнього твору. Саме такий переклад може вважатися еквівалентним. Для збереження функціонально-комунікативної еквівалентності тексту оригіналу та його перекладу важливий збалансований прагматичний вплив текстів оригіналу та перекладу на своїх реципієнтів [Литвин 2014, с. 98].

Ми констатуємо, що у вибраних нами двадцяти уривках з кантрідомінантними описами пейзажів роману Г. Флобера «Пані Боварі» найчастіше використовуються наступні тропи: епітет (61,5%), метафора (20,1%), персоніфікація (10,6%), порівняння (7,8%). В цьому контексті нам вбачається необхідним уточнити, що такий підрахунок і відсоткове його представлення зроблені з методологічною метою. Розглядати окремо, в «чистому вигляді», кожний засіб в загальній канві художнього твору є вкрай важко, оскільки вони переплітаються і взаємодіють один з одним, створюючи стилістичну палітру авторського доробку.

Отже, всі вказані образотворчі засоби виконують у французькомовному романі Г. Флобера «Пані Боварі», властиву їм стилістичну функцію та задіяні, крім того, в створенні образів твору, в утворенні специфічної атмосфери того чи іншого текстового фрагменту і всього тексту франкомовного роману в цілому. Порівняльний аналіз тексту оригіналу і варіанту його українського перекладу засвідчив, що через відмінність мовних картин світу, перекладач був змушений звертатись до перекладацьких модуляцій. Але, втім, ми відзначаємо, що емоційно-естетична складова, яка з'являється у художньому творі через використання стилістичних засобів, зберігається в перекладі з метою адекватного сприйняття читачем кінцевого результату – перекладеного твору.

Якщо звернутися до аналізу функціонування епітету та відтворення його ролі в романі Г. Флобера «Пані Боварі», то варто, перш за все,

зауважити, що лінгвостилістичну природу епітета вивчали протягом багатьох століть, але, не зважаючи на це, на сьогоднішній день не існує єдиної точки зору щодо його сутності [Палей 2017, с. 100]. Варто констатувати також, що на даний момент не існує чітко визначених прийомів перекладу епітетів. Саме з цієї причини ми будемо розглядати функціонування епітету в комплексі з метафорою, тим більше, що важко собі уявити саму метафору без використання для її утворення прикметника-епітета.

В питанні відтворення метафори серед перекладачів-теоретиків і практиків також не існує єдиного підходу. Багато з них пропонують свої власні способи перекладу. Так в своїй теоретичній праці «Фразеологія. Знакові величини» дослідники виділяють наступні можливості:

1) прямий (послідовний) переклад: передача образу мови оригіналу аналогічним образом мовою мети, що зумовлює відповідне збереження головного смислу;

2) заміна: заміна образу з мови оригіналу метафорою мови перекладу;

3) описовий переклад: передача мовної картини тексту оригіналу неметафоричним виразом мови перекладу (деметафоризація) [Баран 2008, с. 230].

Наступним тропом, який дозволяє створити стилістичну складову досліджуваного феномену – кантрідомінантного пейзажу – є порівняння. Способи перекладу порівнянь можна поділити на три групи:

1) Порівняння, які мають повну образну та змістову відповідність в мові оригіналу та в мові перекладу.

2) Порівняння, які виражають одну й ту саму думку, але перекладені за допомогою різних образів.

3) Порівняння, які репрезентуються іншою мовою за допомогою описового перекладу [Бабій 2014, с. 58].

Інший троп, що привертає увагу в нашому дослідженні є персоніфікація. Н. В. Гомон у своїй роботі «Персоніфікація: перекладознавчі аспекти» зазначає, що термін «персоніфікація» переважно вживається на позначення стилістичного прийому і визначається як троп, що полягає у перенесенні властивостей людини (чи живої істоти) на неживі предмети, явища та абстрактні поняття, а також на тварин. При цьому персоніфікацію включають, як правило, у більш широкі рамки метафори, класифікуючи її як різновид останньої [Гомон 2010, с. 40].

В наступній частині нашого дослідження ми спробуємо проаналізувати і представити, у який спосіб перекладачеві вдалося відтворити загальну образність роману Г. Флобера, відтворюючи стилістичні засоби мови оригіналу. При чому зазначимо, що комплексний характер метафори дозволяє нам розглядати епітети, персоніфікацію та порівняння в її межах.

2.3 Порівняльний аналіз описів пейзажу в оригіналі та перекладі на українську мову французькомовного роману Г. Флобера «Пані Боварі».

Отже, у попередньому розділі ми визначили кількість виокремлених нами методом суцільної вибірки кантрідомінантних пейзажів роману (20) та констатували відсоток використання в них епітетів, метафор, порівнянь та персоніфікації.

Порівнюючи оригінал і переклад роману Г. Флобера «Пані Боварі», ми дослідили, що серед усіх згаданих у попередньому підрозділі способів перекладу метафор М. О. Лукаш частіше, а саме у 39,3% випадків, використовував прямий переклад, коли передача образу мови оригіналу здійснювалась аналогічним образом мовою мети. Даний прийом зумовив відповідне збереження і образу, і головного смислу. Пор.:

(1) les bâtiments éparpillés;	розсипані хати;
(2)quelque branche des chèvrefeuilles et des clématites, en s'accrochant aux effilés...	чіпляючись за торочки, гілочка бузини чи ломоносу....

Доречно було б зауважити, що в прикладі (1) Г. Флобер для створення метафоричного образу використовує епітет «éparpillés». Для вирішення завдання збереження образу М. Лукаш добирає у перекладі частковий еквівалент «розсипані», чим і досягається поставлене завдання. Метафору в другому прикладі відтворено за допомогою еквівалентного відповідника.

Наступний приклад являє собою розгорнуту метафору, до складу якої залучено епітети та порівняння, що відтворено в перекладі в адекватний спосіб зі збереженням образу, пор.:

Ils s'amoncelaient au couchant du côté de Rouen, et roulaient vite leurs volutes noires, d'où dépassaient par derrière les grandes lignes du soleil, comme les flèches d'or d'un trophée suspendu, tandis que le reste du ciel vide avait la blancheur d'une porcelaine.	Громадячись на заході, з боку Руана, вони швидко котилися по небосхилу темними клубками, пронизані наскрізь скісним сонячним промінням, мов який підвішений над землею трофей золотими стрілами, а далі безхмарне небо було чисте й біле, як порцелянова чаша.
--	--

Серед персоніфікованих метафор, у яких перекладач також зберіг образ, можна виділити: les joncs sifflaient – очерети свистіли; les jardins, comme des femmes, semblent faire leur toilette pour les fêtes de l'été – сади, ніби жінки, наряджалися на літні свята.

Крім того, ми дослідили, що в перекладі відбулася заміна образу метафорою мови перекладу, пор.: un jour vert rabattu – просіяне світло; les bouquets de grands arbres espacés – купи високого верб'я; des bannettes d'arbustes, rhododendrons, seringas et boules-de-neige bombaient leurs touffes

de verdure inégales - густі зарослі рододендронів, бузку й калини нависали різнотонною лапатою зеленню; les murs des jardins, garnis à leur chaperon de morceaux de bouteilles – огорожі круг садів, уतिकані зверху оскаллям пляшок. Наведемо приклади персоніфікованих метафор, у яких простежується заміна образу: les vieux saules ébranchés miraient dans l'eau leur écorce grise - старі безверхі верби задивились у воду на відображення своїх сірокорих стовбурів; la rivière dessinait sur l'herbe des sinuosités vagabondes - річка, що в'юнилася вигадливими закрутами.

У 21,4% випадків М. О. Лукаш вдався до прийому деме́тафоризації, пор.: ils étaient en fleur et les véroniques aussi, les églantiers, les orties, et les ronces légères qui s'élançaient des buissons - кущі жасмину цвіли, як і вероніка, шипшина, кропива і лапата.

Порівняльний аналіз тексту оригіналу та тексту перекладу, проведений нами, дозволив констатувати, що у вибраних нами уривках усі порівняння у перекладі мали повну образну відповідність своєму оригіналові, завдяки використанню повних або часткових еквівалентів, прийомів генералізації, конкретизації, додавання. Пор: ses pensées, comme les pigeons – її думки, ніби голуби; les jardins, comme des femmes - сади, ніби жінки; sa pensée, comme sa levrette – її думки, як її собачка; les herbes, comme des chevelures vertes abandonnées – трави, ніби зелені розпущені коси; les bonheurs futurs, comme les rivages des tropiques – передчуття щастя нагадує береги тропічних країн.

Отже, ми можемо стверджувати, що майстерність видатного українського перекладача, його творчий потенціал дозволили відтворити в перекладі, через збереження тропеїчних засобів, образність оригіналу, що проявляється на рівні відтворення опису пейзажу.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, присвяченого вивченню способів і засобів перекладу описів пейзажу в романі «Пані Боварі» ми дійшли низки висновків, які подано у наступний спосіб:

1) Досліджено існуючі визначення поняття «пейзаж» і надано вихідне для даної роботи, яке зводиться до: опис, зображення природи в літературі, музиці і т. ін.

2) Вивчено таксономію описів пейзажів, що дало можливість обрати найбільш вдалу для нашого дослідження. Такою визнана класифікація А. Вітрука, який класифікує об'єкт за його провідним семантичним компонентом – компонентом, що проходить через весь опис природи.

3) Зміст досліджуваного художнього твору та практичний матеріал, відібраний в якості ілюстрації теоретичних положень роботи, надав нам можливість зупинитися на кантрідомінантних пейзажах, оскільки основні події твору «Пані Боварі» відбуваються у невеликих містах у ХІХ столітті.

4) З'ясовано, на основі проаналізованих теоретичних джерел, що описи пейзажів є важливою частиною художнього твору, оскільки виконують в ньому властиві їм функції, серед яких ми виокремлюємо: естетичну; символічну; моделюючу; ілюстративну; емоційно-психологічну; вплив природи на формування особистості героя; описову; суб'єктивну; символічну; психологічну; текстотвірну.

5) Констатовано використання в описах пейзажів у франкомовному романі Г. Флобера, що є природним, низки тропів, переклад яких становить проблеми при відтворенні оригіналу цільовою мовою.

6) У ході дослідження оригіналу роману «Пані Боварі» було виокремлено двадцять уривків із описами пейзажів, при цьому було констатовано використання епітету у 61,5% випадків, метафори – у 20,1%, персоніфікації – 10,6%, порівняння – 7,8%.

7) Порівняльний аналіз описів пейзажу у франкомовному романі «Пані Боварі» та варіанті його перекладу дозволив з'ясувати способи перекладу виокремлених тропів. Таких способів ми налічуємо три:

- прямий (послідовний) переклад: передача образу мови оригіналу аналогічним образом мовою мети, що зумовлює відповідне збереження головного смислу;

- заміна: заміна образу з мови оригіналу метафорою мови перекладу;

- описовий переклад.

Серед засобів і прийомів, до яких запобігає М. Лукаш в українському перекладі для відтворення образності кантрідомінантного пейзажу нами названо використання повних або часткових еквівалентів, прийомів генералізації, конкретизації, додавання.

Отже, головне при перекладі описів пейзажу – це передати «картинку», щоб читач міг собі уявити описане, саме тому перекладачі вдаються до вищезазначених способів перекладу стилістичних засобів у художніх творах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова И. Н. Языковые особенности пейзажных описаний переводов новелл Ги де Мопассана на русский язык : Казань, 2008. 17 с.
2. Антюфеева К. В. Лингвостилистические особенности описания пейзажа (на материале романов Дж.К. Роулинг о Гарри Поттере) // Научное сообщество студентов. Междисциплинарные исследования. Новосибирск: ООО «СибАК», 2019. С. 74-78.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. 2-е изд., стер. М: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. 571 с.
4. Бабій Ю. В. Особливості перекладу фігур мовлення (на матеріалі української та англійської мов) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Миколаїв: 2014. С. 55-61.
5. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. — Вінниця: Нова книга, 2008. — 256 с.
6. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1975. 239 с.
7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 10. С. 231.

8. Бондарук Л. В. Символістська функція пейзажу (на матеріалі драми М. Метерлінка "l'intruse" та її перекладів) // Наукові записки. Серія "Філологічна". Луцьк: Острог, 2010. С. 23-27.

9. Борисов А. А. Модели стилистического осмысления описания природы: композиционно-речевая форма "статическое описание" и композиционно-речевая форма "динамическое описание" // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2014. №3 (33). С. 48-52.

10. Василенко Г. В. Особливості англомовного перекладу пейзажної лірики Миколи Воробйова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. №27. С. 159-164.

11. Витрук О. А. Пейзаж как текстовое явление (на материале произведений англоязычных писателей XX - начала XXI вв.): автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2011. 25 с.

12. Ворона О. В. Переклад промовистих імен (на матеріалі казки-притчі Дж. Оруелла "Колгосп тварин") // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. №9(1). С. 11-17.

13. Галькова А. В. Поэтика словесного пейзажа в мемуарной литературе русских художников первой трети XX века // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2017. №7(73). С. 18-23.

14. Гарбовский Н. К. Теория перевода. М.: Издательство Московского университета, 2004. 544 с.

15. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. УДК 81'373:81'374:81'373.7 (038) ББК 81.2Ук-4 Г 63 изд. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Інститут філології кафедра української мови, 2011. С. 148, 23.

16. Гомон Н. В. Персоніфікація: перекладознавчі аспекти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2010. №43. С. 40-43.

17. Гостева Т. Ф. Лингвостилистические особенности и текстообразующий потенциал пейзажных описаний в американской прозе XIX - XXI вв.: автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.04. Барнаул, 2007. 22 с.

18. Зелинская В. А. Описание природы как транслатологический тип дискурса (прагматический аспект): лингв. наук: 45.03.02. Иркутск, 2016. 70 с.

19. Землякова Е. А. Специфика текстовых пейзажных моделей в Великобритании в концептосфере произведений А. К. Дойла: дис. ... магистра пед. наук: 44.04.01. Белгород, 2018. 80 с.

20. Латышев Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения) / Л. К. Латышев. М.: Международные отношения, 1981. 248 с.

21. Литвин І. М. Перекладознавство . Черкаси: Ю. А. Чабаненко, 2013. 132 с.

22. Лопаткина С. В. Контекстуальное взаимодействие тропов в современном русском литературном языке (на материале художественной и публицистической речи): автореф. дис., канд. фил. наук: 10.02.01. Абакан, 2004. 26 с.

23. Луценко Р. С. Концепт "пейзаж" в структуре англоязычного прозаического текста: автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.04. Иваново, 2007. 23 с.

24. Палей Т. А. Лексико-граматичні особливості перекладу англійських епітетів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2017. №2 (86). С. 99-104.

25. Пасічник Г. П. Поетичний текст: розмаїття аспектів та підходів до дослідження (на основі опису пейзажу художнього твору) // Науковий

вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки . 2015. №9. С. 133-137.

26. Рябова В. Н. Пейзажная единица текста: семантик, грамматическая форма, функция (на материале произведений А. П. Чехова): автореф. дисс., канд. филол. наук. – Тамбов: ТГУ им. Г. Р. Державина, 2002.

27. Свірідова Ю. О. Опис природи і пейзаж: критерії розрізнення (на матеріалі австралійської поезії ХХ століття) // Вісник Житомирського державного університету. 2014. № 2 (74). С. 227-232.

28. Сырма Н. А. Тропы и фигуры речи и их текстообразующая функция (на материале русского и английского языков): автореф. дис. ... канд. фил. наук: 100219. Ростов-на-Дону, 2007. 18 с.

29. Пані Боварі: побут провінції: роман / Гюстав Флобер ; пер. з фр. Миколи Лукаша. — К. : Знання, 2017. — 383 с.

30. Шестеркина Н. В., Белоусова Е. С. Деревенский пейзаж в переводе романа Л. Н. Толстого "Война и мир" на немецкий язык // Лингвокультурология . 2017. №11. С. 146-153.

31. Эпштейн М. Н. Природа, мир, тайник вселенной.... М.: Высшая школа, 1990. 303 с.

32. Flaubert Gustave - Madame Bovary // RoyalLib.com URL:
https://royallib.com/read/Flaubert_Gustave/Madame_Bovary.html#0